

Målnummer:	T462-16	Avdelning:	2
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2017-04-18		
Rubrik:	En fordran på kränkingsersättning kan inte överlåtas innan den har fastställts.		
Lagrum:	2 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207)		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none"> • NJA 1913 s. 496 • NJA 1987 s. 746 • NJA 1993 s. 222		

REFERAT

Helsingborgs tingsrätt

Den ideella föreningen Institutet för Juridik och Internet förde vid Helsingborgs tingsrätt den talan mot den ideella föreningen Ivstitia in Æternvm som framgår av tingsrättens dom.

Tingsrätten (chefsrådmannen Johan Kvart samt rådmännen Marianne Karlsson och Linda Palmenäs) anförde i dom den 13 februari 2015 följande.

Bakgrund

Den 29 september 2011 publicerades ett inlägg på bloggen "Juridikfrontens nyhetssida", juridikfronten.wordpress.com. I inlägget, som hade rubriken "Nazist fick inget gehör av JK", pekades en person vid namn R.P. ut som nazist. Bloggen tillhandahölls av en redaktion för en politisk tidskrift, Tunströms betraktelser, som ägdes av den ideella föreningen Juridikfronten. Den 30 september 2011 publicerades en kommentar till blogginlägget. I kommentaren angavs att R.P. var "en rejäler hasch pundare". Inlägget och kommentaren togs bort den 9 oktober 2011, efter det att R.P. påpekat att uppgifterna var felaktiga. Parterna är dock överens om att inlägget fortfarande är sökbart på internet.

Den 11 oktober 2011 väckte R.P. talan mot Juridikfronten vid Linköpings tingsrätt och yrkade ersättning för kränkning i anledning av förtal, dels för uppgifterna i blogginlägget, dels för uppgifterna i kommentaren till inlägget.

I beslut den 1 oktober 2012 avvisade Linköpings tingsrätt den del av talan som avsåg blogginlägget, på den grunden att talan i den delen skulle ha väckts enligt den i yttrandefrihetsgrundlagen stadgade ordningen och att Linköpings tingsrätt därmed inte var behörig att pröva målet. Avvisningsbeslutet fastställdes av HD som med stöd av 10 kap. 20 § RB hänvisade målet till Helsingborgs tingsrätt.

Linköpings tingsrätt har i dom den 11 mars 2013 lämnat R.P:s talan såvitt avser kränkingsersättning i anledning av kommentaren till blogginlägget utan bifall.

Juridikfronten har under målets handläggning anmält namnbyte och heter nu Ivstitia in Æternvm.

I maj 2014 anmälde Institutet för Juridik och Internet att det förvärvat R.P:s anspråk i detta mål. Institutet för Juridik och Internet begärde att få inträda i rättegången och ta över talan enligt 13 kap. 7 § 1 stycket RB samt justerade yrkandet på så sätt att yrkat belopp ska betalas till Institutet för Juridik och Internet. R.P. har bekräftat att han överlätit anspråket. Ivstitia in Æternvm har invänt mot överlåtelsen.

Parterna har godtagit att målet avgörs utan jury och huvudförhandling. - - -.

Parternas ståndpunkter

Yrkanden och inställning

Institutet för Juridik och Internet

Institutet för Juridik och Internet har, som talan slutligen bestämts, yrkat att Ivstitia in Æternvm till Institutet för Juridik och Internet ska betala 5 000 kr jämte ränta - - -.

Ivstitia in Æternvm

Ivstitia in Æternvm har motsatt sig Institutet för Juridik och Internets yrkanden. För det fall tingsrätten bifaller talan har föreningen vitsordat ett belopp om 2 000 kr - vilket motsvarar vad Institutet för Juridik och Internet betalat till R.P. - som skäligt i och för sig. Föreningen har även förklarat att det yrkade beloppet om 5 000 kr som sådant är en skälig ersättning i ett mål av detta slag.

- - -

Grunder

Institutet för Juridik och Internet

R.P. har i blogginlägget utpekats som nazist, vilket utgör förtal enligt 5 kap. 1 § BrB. Då uppgiften har utgjort ett allvarligt kränkande angrepp på R.P:s ära ska kränkingsersättning enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen utgå. Som ansvarig för webbsidan svarar Ivstitia in Æternvm för förtålet och föreningen ska därmed utge kränkingsersättningen. Eftersom R.P. överlätit sin fordran på skadestånd är Institutet för Juridik och Internet nu behörigt att inträda som part i målet och få ersättning för den kränkning som R.P. har utsatts för.

Ivstitia in Æternvm

Ivstitia in Æternvm vitsordar att föreningen ansvarar enligt 8 kap. 2 § YGL för att erlagga skadestånd till den som utsatts för yttrandefrihetsbrott till följd av sådant som skrivits i den databas som blogginlägget publicerades i. Det vitsordas också att föreningen inte kan anses ha haft skälig grund för uppgifterna i blogginlägget i den mening som avses i 5 kap. 1 § andra stycket BrB. Ivstitia in Æternvm motsätter sig dock Institutet för Juridik och Internets talan på följande grunder.

1. Det är inte möjligt att överlåta en icke fastställd fordran på kränkingsersättning. Institutet för Juridik och Internet har därmed inte något legitimt krav mot Ivstitia in Æternvm och käromålet ska därför ogillas.
2. Blogginlägget utgör inte förtal i teknisk mening då "nazist" i dagens politiska diskurs snarast är ett värdeomdöme. Uppgiften har dessutom lämnats av misstag och rättats förhållandevis skyndsamt, vilket innebär att uppsåt saknas. De straffrättsliga förutsättningarna är inte uppfyllda och talan ska därför ogillas. Förfarandet bör vidare vara straffritt på grund av social adekvans.

3. På grund av kränkingsersättningens personliga karaktär är det under alla förhållanden inte rimligt att Ivstitia in Æternvm ska betala ett större belopp än det som Institutet för Juridik och Internet har betalat till R.P., dvs. 2 000 kr.

Utveckling av parternas ståndpunkter

Institutet för Juridik och Internet

Blogginlägget togs bort efter tio dagar, dagen efter att R.P. uppmärksammade Juridikfronten (numera Ivstitia in Æternvm) på att det var felaktigt. Inlägget är dock fortfarande sökbart och innan det togs bort har uppgiften spridits. Påståendet om att R.P. är nazist är inte sant. Det vitsordas att publiceringen av uppgiften har skett av misstag, men det fritar inte ansvarig utgivare från förtalsansvar. Det har inte heller någon betydelse att rättelse har skett efter det att förtalet har fullbordats.

Institutet för Juridik och Internet har förvärvat R.P:s anspråk. Det saknas skäl att frånga den civilrättsliga grundsatsen enligt vilken en borgenär har rätt att överlåta sin fordran på någon annan. Avtalsfriheten är en viktig princip i en marknadsekonomi. Det rör sig om en faktisk, uppkommen fordran som är förfallen och inte om överlåtelse av själva rätten till kränkingsersättning vid eventuella framtida brott. Jämförelsevis kan rimligen faktiska fordringar som uppkommit till följd av en kränkning av den ideella upphovsrätten överlåtas, även om rätten som sådan inte kan överlåtas.

När det gäller fordringar på kränkingsersättning har den princip som skulle kunna utläsas ur de av motparten åberopade rättsfallen blivit överspelad genom nuvarande reglering i 6 kap. 3 § skadeståndslagen. Genom en lagändring från 2001 blev frågan om dödsfalls betydelse för skadeståndstalan avgjord. De rättsfall som Ivstitia in Æternvm hänvisat till avser inte vanlig cession utan bara universalcession vid dödsfall. I rättsfallen bör inte tolkas in mer än vad som framgår av själva lydelsen av dem. Det finns därmed inget krav på att en fordran på ideellt skadestånd ska vara fastställd genom exempelvis dom eller avtal för att kunna överlåtas. Den överlåtelse som R.P. har gjort är därmed giltig.

Ivstitia in Æternvm

I svensk rätt har det länge ansetts att personliga rättigheter inte kan överlåtas. Således kan en upphovsman inte överlåta sin ideella rätt till sitt verk eller vissa andra rättigheter i enlighet med lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Även rätten till lön är en sådan rättighet som inte kan förfogas över innan den har förfallit till betalning. Brottsoffers rätt till brottsskadeersättning, som i mångt och mycket liknar kränkingsersättning, anses också vara en rättighet som inte kan överlåtas. Överlåtelseförbudet syftar till att förhindra att den skadelidande överlåter sitt ersättningsanspråk till underpris. Liknande överlåtelseförbud finns avseende ersättning för övergrepp i samhällsvården, ersättning enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder och ersättning enligt trafikskadelagen (1975:1410). Skadestånd på grund av förtal är även undantaget utmätning enligt 5 kap. 7 § UB samt undantaget vid bodelning enligt äktenskapsbalken. Enligt rättsfallet NJA 1987 s. 746 får kvittning inte ske om huvudfordran utgörs av ideellt skadestånd.

Det finns inte någon direkt lagreglering avseende överlåtelse av ideellt skadestånd, men rättspraxis (rättsfallen NJA 1927 s. 360, NJA 1941 s. 953, NJA 1946 s. 529 och NJA 1948 s. 16) har gett vid handen att ideell ersättning inte kan överlåtas innan den har fixerats genom exempelvis avtal eller dom. År 2001 ändrades detta till viss del, genom att en skadelidandes efterlevande numera kan ärva rätten till ideellt skadestånd, om den skadelidande framställt anspråket före döden (6 kap. 3 § skadeståndslagen motsatsvis). Även i förarbetena till bestämmelsen understryks dock att syftet med det ideella

skadeståndet är att "kompensera den skadelidande för det psykiska och fysiska lidande som han eller hon drabbats av till följd av skadan". Om rätten till ersättning ärvs kommer den indirekt den skadelidande till del genom arvingarna. Kravet på att den skadelidande själv ska ha framställt anspråket före dödsfallet innebär att arvingarna fortsätter en process som inletts av den avlidne, vilket kan vara av betydelse för den avlidnes eftermäle och för de efterlevande. Om en sådan fordran i stället skulle överlåtas till en utomstående till underpris, gör sig sådana intressen inte gällande. Oavsett om den skadelidande själv har framställt anspråket eller inte, måste rättigheten vara så personlig att den inte kan överlåtas medan den skadelidande är i livet och kan bevaka sina intressen. Ändringen i skadeståndslagen har inte medfört någon förändring beträffande möjligheten för en levande skadelidande att förfoga över tvistiga skadeståndsfordringar, utan de principer som gällt tidigare måste alltså anses vara giltiga.

Kränkningens ersättningsfunktion som "plåster på såren" skulle delvis gå förlorad om överlåtelser av sådana fordringar medförde att skadelidande i praktiken skulle erhålla en väsentligt lägre ersättning än de schablonbelopp som gäller enligt praxis. Utfallet av en talan om kränkningens ersättning kommer att påverka den skadelidande, och denne måste därför också ha möjlighet att disponera över sin talan i målet. Om en överlåtelse skulle tillåtas kan förvärvaren disponera över talan på ett sådant sätt som kan vara chikanerande för brottsoffret och oförenligt med dennes intresse. Dessutom skulle den skadelidande få höras som vittne i stället för som part, vilket bl.a. skulle medföra att dennes inställesekostnader skulle berättiga till ersättning även i förenklade tvistemål. Eftersom den fordran som det nu aktuella målet rör ännu är ofixerad, måste den överlåtelse som R.P. gjort till Institutet för Juridik och Internet alltså sakna verkan mot *Ivstitia in Æternvm*.

En medlem av redaktionen för Tunströms betraktelser godkände publiceringen av blogginlägget. Den socialistiska föreningen Folkfronten, där R.P. var ledare, hade samma namn som det nazistiska partiet Folkfronten (numera Svenskarnas parti). Uppgifterna publicerades därför av misstag och uppsåt till brott har saknats hos redaktionen för Tunströms betraktelser. Hade uttalandet varit sant, så hade det varit av allmänintresse. När det stod klart för redaktionen att uppgifterna om bland annat R.P:s partiengagemang var felaktiga infördes en rättelse relativt skyndsamt på samma webbplats. Då rättelse skett och egentligen uppsåt saknats är de straffrättsliga förutsättningarna för förtal inte uppfyllda. Skadeståndstalan ska därför ogillas.

Under alla förhållanden är det på grund av kränkningens ersättningsfunktionens personliga karaktär inte rimligt att Institutet för Juridik och Internet erhåller ett större belopp från *Ivstitia in Æternvm* än det som R.P. har erhållit från Institutet.

- - -

Tingsrättens bedömning

Tingsrätten prövar inledningsvis frågan om Institutet för Juridik och Internet har kunnat förvärva R.P:s icke fastställda fordran avseende kränkningens ersättning med bindande verkan för *Ivstitia in Æternvm*. För det fall tingsrätten finner att överlåtelserna är giltiga mot svaranden, prövas därefter frågan om R.P. har utsatts för förtal på ett sådant sätt som berättigar till kränkningens ersättning och med vilket belopp ersättning i så fall ska utgå till Institutet för Juridik och Internet.

Inledningsvis kan konstateras att det saknas direkt tillämplig lagstiftning vad avser frågan om en fordran på ideellt skadestånd, särskilt vad gäller ersättning för kränkning, kan överlåtas fritt. Det finns inte heller, såvitt tingsrätten känner till, några prejudicerande rättsfall som tar direkt sikte på frågan. De utlåtanden som står att finna i förarbeten avser angränsande frågor och i doktrin berörs frågan endast i svepande ordalag. Rättsläget får alltså betecknas som oklart.

Utgångspunkten i svensk rätt är att fordringar, oavsett om de är fastställda eller inte, kan överlåtas. Det finns dock undantag från denna huvudregel och det förekommer även områden där överlåtelseförbud anses gälla trots att förbudet inte finns uttryckt i lag (se t.ex. rättsfallen NJA 1913 s. 496, där fordran på lön som ännu inte förfallit till betalning inte ansågs kunna överlåtas, och NJA 1939 s. 446, där överlåtelse av en fastighet inte ansågs grunda rätt för den nya ägaren att fullfölja en av den tidigare ägaren anhängiggjord talan om skadestånd på grund av olaga intrång på fastigheten).

En närliggande fråga till frågan om en icke fastställd fordran på ideellt skadestånd kan överlåtas, är om en sådan fordran kan ärvas för det fall den skadelidande avlider. Fram till 2002 var denna fråga inte reglerad i lag. Av praxis följde dock att sådana fordringar inte ansågs kunna ärvas, och detta gällde även om talan om ersättning hade väckts av den skadelidande före det att han eller hon avled. Rättsläget ändrades den

1 januari 2002, då det infördes en bestämmelse i 6 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207) enligt vilken rätten till ersättning för fysiskt och psykiskt lidande, för särskilda olägenheter och för kränkning faller bort om den skadelidande avlider innan krav på sådan ersättning har framställts. Motsatsvis innebär bestämmelsen att ett krav på kränkningersättning som den skadelidande har framställt innan han eller hon avled står kvar och därmed kan övertas av arvingarna. Av 9 § trafikskadelagen (1975:1410) framgår att bestämmelsen i 6 kap. 3 § skadeståndslagen är tillämplig även i fråga om trafikskadeersättning.

I förarbetena till de ovan angivna lagändringarna görs inte några uttalanden angående möjligheten att överlåta icke fastställda fordringar på ideellt skadestånd. Den praxis som rådde före lagändringarna och det förhållandet att frågan har ansetts behöva regleras särskilt i lag antyder dock att fordringar på ideellt skadestånd avviker från fordringar som saknar det ideella skadeståndets personliga prägel. Om fordringar på ideellt skadestånd i sig var fritt överlåtbara, skulle det saknas skäl för den i tidigare praxis fastslagna ordningen att sådana fordringar inte ärvdes. Regleringen i skadeståndslagen om arv kan inte anses innebära någon ändring av rättsläget när det gäller överlåtelse generellt av fordringar på ideellt skadestånd.

Kränkningersättning är i många avseenden likartad den i brottsskadelagen (2014:322) reglerade rätten till brottsskadeersättning och det finns därför anledning att snegla på lagstiftningen avseende sådan ersättning. I 31 § brottsskadelagen finns ett uttryckligt förbud mot att överlåta ett anspråk på brottsskadeersättning innan ersättningen är tillgänglig för lyftning. I propositionen till brottsskadelagen anför följande.

Enligt regeringen finns det alltså goda skäl för att anspråk på brottsskadeersättning inte ska kunna överlåtas förrän Brottsoffermyndigheten har meddelat sitt beslut, dvs. före det att den skadelidande säkert vet vilken ersättning som kommer att betalas ut. Utan ett sådant förbud finns det en risk för spekulation med brottsskadeersättningen, t.ex. genom att organiserade aktörer erbjuder skuldsatta brottsoffer snabb betalning mot att få ta över deras rätt till brottsskadeersättning till underpris. En sådan ordning vore olycklig då brottsoffrets rätt genom värdeminskningen skulle urholkas. Det skulle också motverka ersättningens syfte och funktion. Samtidigt är det viktigt att värna brottsoffrets självbestämmanderätt. När pengarna väl har betalats ut måste det vara brottsoffrets ensak att välja vad pengarna ska användas till.

Samma hänsyn som ligger till grund för överlåtelseförbudet i brottsskadelagen gör sig enligt tingsrättens mening gällande avseende kränkningersättning som betalas ut av den som är skadeståndsskyldig gentemot ett brottsoffer. Även om de olika typerna av ersättning skiljer sig från varandra i vissa avseenden är syftet i grunden detsamma, nämligen att tillgodose ett brottsoffrets rätt till ekonomisk kompensation i anledning av det brott han eller hon utsatts för. Den personliga prägel som brottsskadeersättningen har, och som enligt förarbetena

innebär att spekulationer med sådan ersättning inte är önskvärda, gäller även för kränkingsersättningen. Det nu sagda stöder uppfattningen att anspråk på kränkingsersättning skiljer sig från anspråk på fordringar som saknar sådan personlig anknytning.

Att skadestånd för bl.a. förtal enligt 5 kap. 7 § UB inte får utmätas innan det har betalats ut till den skadelidande och att egendom som en make har fått i ersättning för kränkning enligt 10 kap. 2 a § ÅktB får undantas från bodelning ger ytterligare stöd för slutsatsen att sådan ersättning är av sådan personlig art och har en så stark anknytning till den skadelidande att den inte är överlåtbar.

Mot bakgrund av det nu anförda gör tingsrätten bedömningen att skälen för att icke fastställda anspråk på kränkingsersättning inte bör kunna överlåtas, överväger de skäl som talar för att sådana fordringar ska kunna överlåtas fritt. Institutet för Juridik och Internet har därmed inte kunnat förvärva R.P:s eventuella fordran med bindande verkan för Ivstitia in Æternvm. Talan ska därför avslås.

Vid denna utgång finns det inte anledning för tingsrätten att överväga om publiceringen av blogginlägget inneburit förtal av R.P. och om - och i så fall i vilken utsträckning - han därmed är berättigad till kränkingsersättning.

Domslut

Tingsrätten avslår Institutet för Juridik och Internets talan.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Institutet för Juridik och Internet (Institutet) överklagade i Hovrätten över Skåne och Blekinge och yrkade att hovrätten skulle bifalla käromålet. Institutet angav att för det fall hovrätten fann att överlåtelsen till Institutet var giltig borde målet i förtalsdelen återförvisas till tingsrätten.

Ivstitia in Æternvm motsatte sig att domen ändrades. För det fall hovrätten skulle anse att fordran kunde överlåtas yrkade Ivstitia in Æternvm att Institutets talan såvitt avsåg 3 000 kr av yrkade 5 000 kr skulle ogillas och att målet i övrigt skulle återförvisas till tingsrätten.

Hovrätten (hovrättsråden Katarina Rikte, Per G. Hansson, Katarina Kölfors, referent, och Anna Graninger) anförde i dom den 22 december 2015 följande.

Hovrättens domskäl

Frågan i målet är i första hand om Institutet har kunnat förvärva R.P:s inte fastställda fordran avseende kränkingsersättning med bindande verkan för Ivstitia in Æternvm.

Som tingsrätten har konstaterat är utgångspunkten i svensk rätt att fordringar, oavsett om de är fastställda eller inte, kan överlåtas. Det finns inte heller något allmänt förbud mot att överlåta en inestående fordran på skadestånd med anledning av personskada, ärekränkning m.m. (se Agell/Brattström, Åktenskap Samboende Partnerskap, 5:e uppl. 2011, s. 109). Däremot finns det såvitt gäller fordringar på vissa typer av ersättning som liknar sådant skadestånd uttryckliga förbud mot överlåtelse. Det gäller t.ex. i fråga om brottsskadeersättning, trafikskadeersättning och ersättning enligt lagen (2012:663) om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall. Hovrätten instämmer i tingsrättens bedömning att den ändring i skadeståndslagen som gjordes år 2002, och som innebar att även rätt till ersättning för bl.a. kränkning kan ärvas om den skadelidande framställt krav före sin död, inte innebär någon förändring av rättsläget när det gäller överlåtelse av sådana fordringar.

Det kan, som tingsrätten gjort, konstateras att kränkingsersättning och liknande ersättningar i andra situationer särbehandlas med hänvisning till att ersättningen är av så personlig art och har så stark anknytning till den skadelidande att den bör vara förbehållen honom eller henne. Vid bodelning ska således en fordran på obetalt skadestånd undantas (10 kap. 3 § ÄktB) och skadestånd för bl.a. förtal får inte utmätas innan det har betalats ut till den skadelidande (5 kap. 7 § UB).

HD har i rättsfallet NJA 1987 s. 746 ansett att en fordran på skadestånd för psykiskt lidande och personskada omfattades av kvittningsförbud. HD uttalade att skadeståndet för psykiskt lidande hade en sådan starkt personlig anknytning att hinder mot kvittning måste anses föreligga. Lika starka skäl talade inte för ett kvittningsförbud beträffande ersättning för utlägg för läkararvode och medicin. Eftersom ersättningen i dessa delar tillkom den skadelidande på grund av personskada och därför omfattades av utmätningensfrihet ansåg HD dock att även dessa delar av ersättningen skulle vara skyddade mot kvittning, som kan betecknas som en slags privat exekution.

Det förhållandet att det föreligger ett utmätningförbud avseende en viss typ av fordran måste inte med nödvändighet medföra att också överlåtelseförbud gäller. Att en skadeståndsberättigad frivilligt överlåter en inestående skadeståndsfordran är inte samma sak som att den tvångsvis mot den skadelidandes vilja tas i anspråk genom utmätning eller kvittning. Hovrätten anser emellertid att samma skäl som motiverar att ideella ersättningar inte kan tas i anspråk för utmätning innan de betalats ut också gör sig gällande när fråga är om en frivillig överlåtelse av en inte fastställd fordran på sådan ersättning. Samma bedömning har lagstiftaren, som tidigare nämnts, gjort när det gäller exempelvis brottsskadeersättning, en ersättningstyp som i mycket hög grad liknar sådan kränkingsersättning som nu är i fråga. En fordran på kränkingsersättning bör av nu nämnda skäl inte vara möjlig att överlåta innan den fastställts. Med dessa tillägg till de av tingsrätten anförda skälen instämmer hovrätten i tingsrättens bedömning att Institutet inte har kunnat förvärva R.P:s eventuella fordran med bindande verkan för Ivstitia in Æternvm. Institutets talan ska därför avslås.

Hovrättens domslut

Hovrätten fastställer tingsrättens domslut utan några ändringar.

Högsta domstolen

Institutet för Juridik och Internet (Institutet) överklagade och yrkade bifall till sin vid tingsrätten förda talan samt begärde att HD skulle förklara att Institutet hade förvärvat R.P:s fordran på kränkingsersättning i dess helhet och att fordringsförvärvet hade bindande verkan gentemot den ideella föreningen Ivstitia in Æternvm (Ivstitia). Institutet yrkade vidare att målet skulle återförvisas till tingsrätten för prövning.

Ivstitia yrkade i första hand att Institutets talan skulle avvisas och motsatte sig i andra hand ändring av hovrättens dom. M.T., som tilläts att som intervenient på svarandesidan delta i rättegången, anslöt sig till vad Ivstitia anförde.

Institutet motsatte sig att talan avvisades.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Karin Annikas Persson, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom.

Skäl

Bakgrund

Punkterna 1-5 motsvarar i huvudsak punkterna 1-6 i HD:s dom.

Frågorna i HD

6. Frågorna i HD är dels om en ideell förening förlorar sin rättskapacitet när medlemsantalet går ned till en, dels om en fordran på kränkingsersättning på grund av förtal, med bindande verkan för gäldenären, kan överlåtas innan den har fastställts.

Regler rörande ideella föreningar och dessas rättskapacitet

- - -

Medlemsantalets betydelse för den ideella föreningens rättskapacitet

- - -

Ivstitia har inte förlorat sin rättskapacitet

15. Det står klart att Ivstitia, innan medlemsantalet gick ned till en, utgjorde en ideell förening med rättskapacitet. Av protokollet från föreningsstämman den 15 juni 2016 framgår att samtliga medlemmar utom en har utträtt ur föreningen och att den kvarvarande medlemmen har utsetts till ensam styrelseledamot. Vidare framgår att föreningen ändrat stavningen av sitt namn och att stämman beslutat att meddela Skatteverket och HD detta. Den kvarvarande medlemmen har därefter agerat som företrädare för föreningen, bl.a. genom att hos Skatteverket ansöka om att föreningen ska avregistreras och genom att företräda föreningen inför domstol. Att föreningen har velat avregistrera sig kan visserligen sägas tyda på en avsikt att också vilja avveckla sig. Av föreningens stadgar framgår dock att föreningen upplöses genom beslut vid föreningsstämma. I målet har inte påståtts att något sådant beslut har fattats. Tvärtom tyder protokollet från föreningsstämman den 15 juni 2016 och föreningens agerande därefter på att någon avsikt att upplösa föreningen aldrig fanns i samband med att medlemsantalet gick ned till en.

16. Med hänsyn till det anförda, och till det förhållandet att föreningen fortfarande är part i en pågående rättegång, kan Ivstitia inte anses ha förlorat sin rättskapacitet. Ivstitias avvisningsyrkande ska därför avslås.

Den fordran som målet gäller

17. Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ska ersätta den skada som kränkningen innebär (2 kap. 3 § skadeståndslagen). Förtal är ett sådant brott som avses i bestämmelsen. Den blogg på vilken det i målet aktuella inlägget publicerades omfattades vid den tidpunkten av grundlagsskydd enligt 1 kap. 9 § YGL (se NJA 2014 s. 128). Skadestånd på grund av innehållet i en grundlagsskyddad databas får enligt 8 kap. 1 § första stycket YGL inte dömas ut i andra fall än när framställningen innefattar ett yttrandefrihetsbrott. Förtal är ett yttrandefrihetsbrott (5 kap. 1 § första stycket YGL, 7 kap. 4 § 14 TF och 5 kap. 1 § BrB). Den fordran som målet gäller är alltså en fordran på kränkingsersättning enligt skadeståndslagen.

Fordringars fria överlåtbarhet och undantag därifrån

18. En civilrättslig grundsats är att penningfordringar kan överlåtas. Byte av borgenär får i allmänhet ske utan gäldenärens medgivande. Undantag från denna huvudregel görs endast när särskilda omständigheter föreligger. (Se NJA 1993 s. 222.)

19. Det finns ingen reglering i skadeståndslagen rörande rätten att överlåta krav på ersättning enligt den lagen. Enligt 6 kap. 3 § skadeståndslagen faller rätten till ersättning för fysiskt och psykiskt lidande, för särskilda olägenheter och för kränkning bort, om den skadelidande avlider innan krav på sådan ersättning har framställts. Bestämmelsen infördes 2002 och utgjorde en ändring av då rådande praxis, som innebar att rätten till ersättning föll bort om den inte hade fastställts innan dödsfallet. En motsvarande bestämmelse hade föreslagits av skadeståndskommittén 1963 (se SOU 1963:33 s. 41 f.). I samband härmed övervägdes en bestämmelse som begränsar möjligheten att överlåta rätt till ersättning med anledning av personskada eller liknande innan skadeståndet bestämts. Något sådant förslag lämnades dock inte och frågan väcktes inte på nytt när bestämmelsen i 6 kap. 3 § skadeståndslagen infördes 2002.

20. Det finns flera bestämmelser i andra lagar på mer eller mindre närliggande områden som inskränker den fria rätten att överlåta fordringar, se t.ex. 31 § brottsskadelagen (2014:322), 3 § lagen (2012:663) om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall, 9 § lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder och 32 § tredje stycket trafikskadelagen (1975:1410). Vid införandet av nämnda bestämmelser har hänvisats till risken för överlåtelser till underpris och till ersättningarnas personliga karaktär (se t.ex. prop. 2013/14:94 s. 45 f., prop. 2011/12:160 s. 30 och prop. 1975/76:15 s. 140). Den personliga karaktären kan dock variera mellan olika slag av ersättningar, och det är inte säkert att samma principer bör gälla för alla typer av ideell skada (se SOU 1995:33 s. 372 ff.).

21. Vidare råder enligt 5 kap. 7 § första stycket UB utmättningsförbud för vissa typer av skadestånd, bl.a. sådant som detta mål avser, medan skadeståndet innestår hos den som ska utge det. Även i förarbetena till utsökningsbalken har hänvisats till ersättningens personliga karaktär. Det poängteras dock att utmättningskyddet inte gäller för härledda eller överlåtna skadeståndsanspråk eftersom sådana fordringar har förlorat sin personliga karaktär (se NJA II 1968 s. 552). Det kan också anmärkas att det finns en särskild bestämmelse i 5 kap. 5 § första stycket UB om utmättningsförbud för egendom som inte får överlåtas. Om skadestånd som avses i 5 kap. 7 § första stycket UB utgör sådan egendom som avses i 5 § första stycket förefaller bestämmelsen i 7 § första stycket överflödig.

22. Enligt 10 kap. 3 § första stycket ÄktB ska rättigheter som inte kan överlåtas eller som i annat fall är av personlig art inte ingå i bodelning om det skulle strida mot vad som gäller för rättigheten. Rätt till kränkingsersättning utgör sådan egendom som omfattas av nämnda bestämmelse, som gäller fram till dess ersättningen betalas ut. För utbetalad kränkingsersättning gäller enligt 10 kap. 2 a § första stycket ÄktB att även sådan får undantas från bodelning. I förarbetena till bestämmelsen i 2 a §, som tillkom 2007, synes förutsättas att rätt till kränkingsersättning inte är en sådan rättighet som omfattas av första ledet i 3 § första stycket (egendom som inte kan överlåtas) (se prop. 2006/07:32 s. 8 f. och Ds 2005:34 s. 35 ff., 95 f. och 109 ff.).

23. Frågan om fordringar på kränkingsersättning fritt kan överlåtas har inte prövats i rättspraxis. I avgörandet NJA 1987 s. 746 ansågs rätt till kvittning inte föreligga när huvudfordringen avsåg ersättning för psykiskt lidande och personskada. HD hänvisade i avgörandet till de motiv som bär upp bestämmelsen om utmättningsfrihet i 5 kap. 7 § UB och att kvittning är att betrakta som en slags privat exekution. En från borgenärens sida frivillig överlåtelse av fordran utgör inte ett sådant tvångsvis ianspråktagande av dennes fordran. Situationerna är därför inte jämförbara. I avgörandet NJA 1913 s. 496 ansågs en ännu inte förfallen fordran på lön inte kunna överlåtas. Kränkingsersättning syftar inte på samma sätt som lön till att trygga den

enskildes försörjning. Inte heller i detta fall är alltså förhållandena direkt jämförbara.

24. I den rättsliga litteraturen har allmänt framförts att det föreligger begränsningar i rätten att överlåta vissa socialt skyddsvärda fordringar innan de förfaller (se t.ex. Stefan Lindskog, *Betalning*, 2014 s. 245, Knut Rodhe, *Obligationsrätt*, 1956, s. 136 samt Hugo Tiberg och Dan Lennhammer, *Skuldebrev, växel och check*, 7 uppl. 1995, s. 32). När det specifikt gäller överlåtelse av rätten till ideellt skadestånd förekommer skilda uppfattningar (se t.ex. Jan Hellner och Marcus Radetzki, *Skadeståndsrätt*, 9 uppl. 2014, s. 405 samt Anders Agell och Margareta Brattström, *Äktenskap, samboende och partnerskap*, 5 uppl. 2011, s. 109).

Överlåtelseförbud i andra rättsordningar

25. Huvudregeln i de flesta europeiska länderna är, liksom i Sverige, att fordringar fritt kan överlåtas. Det finns flera och varierande undantag med hänsyn till bl.a. allmänna intressen eller fordringarnas personliga karaktär (se Christian von Bar och Eric Clive (ed.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference Vol. 2*, 2009 s. 1025 f. och 1040 samt jfr artikel III. - 5:105 (1) DCFR). Det föreligger inte någon europeisk enighet rörande fordringar av det slag som nu är aktuellt. Av särskilt intresse är att det enligt dansk och norsk rätt föreligger förbud mot att överlåta bl.a. ersättning för kränkning så länge ersättningen inte är fastställd (se 18 § första stycket och 26 § första och fjärde styckena i den danska erstatningsansvarsloven samt § 3-10 och § 3-6 a i den norska skadeserstatningsloven). Motivet till dessa lagstadgade överlåtelseförbud har varit fordringarnas personliga karaktär och borgenärens intresse att skyddas mot dispositioner som kan vara oöverblickbara och orimliga (se t.ex. Bo von Eyben och Helle Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 7 udg. 2011, s. 478 samt Bo von Eyben m.fl., *Lærebog i Obligationsret II, Personskifte i skyldforhold, Fordringers ophør, Hæftelseformer*, 3 udg. 2008 s. 44 och 47). Den finska skadeståndslagen motsvarar den svenska i nu aktuellt avseende.

Det föreligger inte något förbud mot överlåtelse av en fordran på kränkingsersättning

26. Som framgått ovan är huvudregeln att penningfordringar fritt kan överlåtas. Något lagstadgat undantag från denna huvudregel när det gäller fordringar på kränkingsersättning finns inte och framgår inte heller av praxis. Frågan är om det nu finns anledning att slå fast ett sådant undantag.

27. För ett överlåtelseförbud talar de skäl som har anförts för de förbud som föreligger på närliggande områden, dvs. fordringens personliga karaktär och risken för spekulation och överlåtelser till underpris. Något underlag rörande det konkreta behovet av ett sådant förbud finns emellertid inte. Som framgått ovan kan också ett antal förarbetsuttalanden, och det förhållandet att lagstiftaren i flera fall - men inte när det gäller kränkingsersättning - har valt att lagfästa överlåtelseförbud, anses tyda på att ett förbud mot överlåtelse av fordringar på kränkingsersättning inte har varit lagstiftarens avsikt. Vid sådant förhållande, och då någon enhetlighet inte föreligger varken i nordiska eller andra utländska rättsordningar eller i litteraturen, bör ett överlåtelseförbud inte slås fast genom praxis.

Bedömningen i detta fall

28. I målet har inte ifrågasatts att R.P. rent faktiskt har överlåtit sin fordran mot Ivstitia till Institutet. Av vad som sagts ovan framgår att något förbud mot en sådan överlåtelse som skulle medföra att överlåtelsen inte är giltig inte föreligger. Institutet har alltså med för Ivstitia bindande verkan förvärvat R.P:s eventuella fordran på Ivstitia. Käromålet ska därför inte ogillas på denna grund.

29. Varken tingsrätten eller hovrätten har prövat huruvida det omtvistade blogginlägget innefattar förtal samt om det i sådant fall föreligger rätt till kränkingsersättning. Dessa frågor bör inte prövas av HD som första instans. Underrätternas domar ska därför undanröjas och målet återförvisas till tingsrätten för fortsatt behandling.

HD:s avgörande

HD avslår Ivstitia in Æternvms avvisningsyrkande.

HD undanröjer hovrättens och tingsrättens domar samt visar målet åter till tingsrätten för fortsatt handläggning.

HD (justitieråden Ella Nyström, Agneta Bäcklund, Lars Edlund, Anders Eka och Stefan Johansson, referent) meddelade den 18 april 2017 följande dom.

Domskäl

Bakgrund

1. I ett inlägg på den ideella föreningen Juridikfrontens (numera Ivstitia) blogg omnämndes R.P. i negativa ordalag. R.P. väckte talan mot Ivstitia och yrkade skadestånd med 5 000 kr för kränkning enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen under åberopande av att blogginlägget utgjorde förtal enligt 5 kap. 1 § BrB. Ivstitia bestred käromålet och invände bl.a. att inlägget inte utgjorde förtal.

2. Den blogg på vilken inlägget publicerades omfattades av grundlagsskydd enligt 1 kap. 9 § YGL (se NJA 2014 s. 128). Förtal är ett skadeståndsgrundande yttrandefrihetsbrott (5 kap. 1 § första stycket och 8 kap. 1 § första stycket YGL samt 7 kap. 4 § 14 TF).

3. Under handläggningen i tingsrätten anförde Institutet, med åberopande av ett köpeavtal, att det hade förvärvat R.P:s anspråk mot Ivstitia för 2 000 kr. Tingsrätten tillät, med stöd av 13 kap. 7 § RB, Institutet att överta R.P:s talan i målet.

4. Ivstitia bestred att R.P:s icke fastställda fordran på skadestånd var överlåtbar och yrkade att Institutets talan redan på den grunden skulle ogillas.

5. Tingsrätten fann att R.P:s eventuella fordran inte kunde överlåtas till Institutet med bindande verkan för Ivstitia och ogillade käromålet. Hovrätten har gjort samma bedömning. Domstolarna har således inte prövat om blogginlägget inneburit förtal av R.P.

6. Ivstitia har till stöd för sitt avvisningsyrkande gjort gällande att det förhållandet att Ivstitia numera endast har en medlem innebär att föreningen saknar rättskapacitet.

Institutets talan mot Ivstitia kan prövas

7. Ivstitia är svarandepart i en pågående rättegång där dom har meddelats i såväl tingsrätten som hovrätten. I ett protokoll från föreningsstämma den 15 juni 2016 anges att samtliga medlemmar utom en utträdde och att den kvarvarande medlemmen utsågs till ensam styrelseledamot. Denna medlem har därefter agerat som företrädare för föreningen, bl.a. inför HD. Ivstitias agerande tyder inte på att det finns någon avsikt att upplösa föreningen. Institutet har motsatt sig avvisningsyrkandet och anför att handläggningen av målet bör fortsätta oavsett eventuella förändringar av Ivstitias medlemsantal. Det finns därför förutsättningar att pröva Institutets talan mot Ivstitia (jfr NJA 1999 s. 237.)

Frågan i HD

8. Frågan i HD är om en fordran på kränkingsersättning kan överlåtas innan den har fastställts.

Kan en ännu inte fastställd fordran på kränkingsersättning överlåtas?

9. Det är en civilrättslig huvudprincip att penningfordringar, oavsett om de är fastställda eller inte, fritt kan överlåtas. Undantag görs endast när särskilda omständigheter föreligger (se NJA 1993 s. 222). Sådana omständigheter kan vara att fordringen är socialt skyddsvärd. I rättspraxis har bl.a. en ännu inte förfallen lönefordran ansetts inte kunna överlåtas (se NJA 1913 s. 496; jfr även Stefan Lindskog, *Betalning*, 2014, s. 245).

10. Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp på dennes person, frihet, frid eller ära ska ersätta den skada som kränkningen innebär (2 kap. 3 § skadeståndslagen). Kränkingsersättningen avser att kompensera känslor som den kränkande handlingen har framkallat hos den skadelidande, såsom chock, rädsla, förnedring, skam eller liknande reaktioner som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det föreligger en personskada. Ersättningen kan bidra till att den skadelidande får upprättelse för den förnedrande och kränkande behandlingen, och därmed också hjälpa till att återställa självrespekten och självkänslan. (Se prop. 2000/01:68 s. 19 och 48).

11. Skadeståndslagen innehåller inte några bestämmelser som reglerar rätten att överlåta krav på ersättning. Det finns emellertid i särskild lagstiftning regler som begränsar rätten att överlåta ersättning som har en personlig prägel (se t.ex. 31 § brottsskadelagen, 2014:322, och 3 § lagen, 2012:663, om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall). Begränsningarna har motiverats med hänvisning till ersättningsarnas personliga karaktär och risken för överlåtelser till underpris. I förarbetena till brottsskadelagen anges särskilt att förbudet mot överlåtelser bl.a. syftar till att förhindra att ersättningen blir föremål för spekulation, t.ex. på så sätt att organiserade aktörer erbjuder skuldsatta brottsoffer snabb betalning mot att få ta över deras rätt till brottsskadeersättning. (Se prop. 2013/14:94 s. 45 f.)

12. Även i Danmark och Norge, där skadeståndsrätten bygger på väsentligen samma synsätt som det svenska, finns principiella förbud mot att överlåta bl.a. ersättning för kränkning så länge ersättningen inte har blivit fastställd (se 18 § första stycket och 26 § första och fjärde styckena i den danska erstatningsansvarsloven samt § 3-6 a och § 3-10 i den norska skadeserstatningsloven). Överlåtelseförbuden har även där motiverats med att fordringarna är av personlig karaktär och att borgenärerna har ett intresse av att skyddas mot dispositioner som kan vara oöverblickbara och orimliga. (Se t.ex. Bo von Eyben m.fl., *Lærebog i Obligationsret II, Personskifte i skyldforhold, Fordringers ophør, Hæftelseformer*, 3 udg. 2008, s. 44 och 47 samt Viggo Hagstrøm och Are Stenvik, *Erstatningsrett*, 2015, s. 531.)

13. Det finns i svensk rätt också begränsningar i möjligheten att exekutionsrättsligt förfoga över vissa typer av skadeståndsfordringar med hänvisning till att rätten till skadeståndet har en starkt personlig prägel. I 5 kap. 7 § första stycket UB finns sålunda ett förbud mot utmätning så länge skadeståndet inestår hos den som ska utge det (se prop. 1968:130 s. 149 f.). Av samma skäl har i rättspraxis hinder mot kvittning ansetts föreligga när huvudfordringen avser rätt till ersättning för psykiskt lidande (se NJA 1987 s. 746).

14. Sammantaget leder det nu anförda till slutsatsen att kränkingsersättningens starkt personliga karaktär medför att en fordran på sådan ersättning inte bör kunna överlåtas innan den har fastställts.

Bedömningen i detta fall

15. Institutet har inte någon fordran på kränkingsersättning som kan göras gällande mot Ivstitia. Hovrättens domslut ska således stå fast.

Domslut

HD, som avslår Ivstitia in Æternvms avvisningsyrkande, fastställer hovrättens domslut.

HD:s dom meddelad: den 18 april 2017.

Mål nr: T 462-16.

Lagrum: 2 kap. 3 § skadeståndslagen.

Rättsfall: NJA 1913 s. 496, NJA 1987 s. 746 och NJA 1993 s. 222.

Sökord: Kränkingsersättning; Fordringsöverlåtelse; Överlåtelseförbud

---